



Irak'da ve şu anda da Suriye'de yaşanmakta olan iç çatışmalar neticesinde çok sayıda Iraklı ve Suriyeli kendi vatanlarını terk edip komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır.

Türk Dış Politikasında Ortadoğu'nun Dayanılmaz Ağırlığı

Unbearable Gravity of Middle East in Turkish Foreign Policy

Tarık OĞUZLU

This article argues that Turkey's intensive involvement in the Middle Eastern region can be attributed to two general factors, one relating to the threats emanating from this region whereas the second pertaining to the opportunities arising out of the regional developments. Another argument is that the apparent failure of Turkey's 'zero problems with neighbors' policy in the Middle East has been mainly the result of the lack of willingness on the part of Turkey's neighbors to the south to give up their realpolitik security understanding as well as to adopt more liberal-democratic outlooks.

Keywords: Turkey, the Middle East, threats, opportunities, zero problems with neighbors policy

Ortadoğu'ya müdahil olmak ve bu bölgedeki gelişmeleri şekillendirmeye çalışmak Türkiye için çoktan beridir bir tercih meselesi olmaktan çıkmış adeta bir zorunluluk olmuştur. Bu gerçeğin de eleştirel çevreler tarafından görülmesi gerekir.

Giriş Yerine

Arap Baharı süresince Türkiye'nin Ortadoğu bölgesindeki komşularıyla olan ilişkilerinin bozulması ve ülkenin güvenlik ortamının kötüleşmesi birçok gözlemci tarafından sıklıkla paylaşılan bir tespittir. Türkiye'nin AB üyelik sürecinin donma noktasına gelmesi, bunun hem Avrupalı ülkelerle olan ilişkilerde bir durgunluğu hem de ülke içindeki reform sürecinde ciddi bir yavaşlamayı içermesi, bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olan önemli bir faktör olarak görülmektedir. Burada ima edilen şey Türkiye'nin son yıllardaki enerjisinin çoğunu AB üyesi olma yönünde harcaması durumunda onun çok daha güvenli ve müreffeh bir ülke olacağı fikridir. Zengin ve güvenli Batı'nın parçası olmaya çalışmak yerine Türkiye'nin kendisini giderek fakir ve istikrasız Ortadoğu'nun içinde bulması istenmeyen bir durum olarak ortaya çıkmıştır.

Adalet ve Kalkınma Partisi (bundan böyle AKP) hükümetlerinin bölge politikalarına eleştirel gözlerden bakanlar, Türkiye'nin temel ilgisini ağırlıklı olarak Ortadoğu'ya çevirmesini ve bu süreçte özellikle Suriye'de yaşanan gelişmelere aktif olarak müdahil olmasını tehlikeli görmekte ve bunun ülkenin ulusal güvenlik çıkarlarını olumsuz etkilediğini iddia etmektedirler. Son on yıldır iktidarda bulunan AKP'nin daha önce hiç bir hükümetin yapamadığı kadar Türkiye'yi Ortadoğu'daki gelişmelerin içine çekmesi ve Türkiye'nin ulusal kimliğinin tanımlanmasında Ortadoğu ve İslam vurgusunu ön plana çıkarması bu çevrelerin eleştirdikleri bir diğer husustur. Buna göre, Türkiye'nin Batılı kimliğinin erez-yona uğramaya başlaması, AB üyelik sürecinin

gittikçe önemsizleşmesi ve Batılı aktörlerle olan ilişkilerinin, buna İsrail de dahil edilebilir, gerginleşmesi Türkiye'nin ulusal çıkarlarını olumsuz etkilemektedir.

Ortadoğu'ya aşırı angaje olmanın ortaya çıkardığı en önemli güvenlik sorunu olarak hiç kuşkusuz ülke içinde artan ayrılıkçı terör eylemleri görülmektedir. Eleştirel çevrelere göre Türkiye'nin Suriye'nin iç işlerine gereğinden fazla müdahil olmasının doğrudan ve doğal bir sonucu PKK'nın terör saldırılarının artması ve ülkenin ulusal ve topraksal bütünlüğünün daha önce hiç olmadığı kadar tehdit altında olmaya başlamasıdır. Başka politikaların takip edilmesi durumunda bu tarz arzu edilmeyen sonuçların önüne geçilebileceği ima edilmektedir.

Bu olumsuz güvenlik ikliminin oluşmasında temel sorumlu olarak ülkeyi yönetmekte olan AKP hükümetlerinin benimsemiş olduğu stratejik derinlik ve gerçeklerden uzak ve romantik olarak addedilen dış politika anlayışı gösterilmektedir. Bölgede liderlik rolü oynamaya çalışan ve bunu yaparken de bölgesel gerçekleri olduğu gibi dikkate almaktan ziyade onları idealist bir şekilde dönüştürmeye çalışan Türkiye, eleştirel gözlemlerden bakanlara göre, şu an itibarıyla o kaçılmak ve dönüştürülmek istenen gerçeklerin girdabına saplanmış durumdadır. Arap Baharı sırasında ortaya çıkan dinamikler, Türkiye'nin büyük bir özgüven ve heyecanla yürütmekte olduğu 'komşularla sıfır sorun' odaklı dış politika anlayışının adeta iflasını doğurmuştur.

Bu arka plan çerçevesinde bu yazı, eleştirel çevrelerin iddialarını eleştirel bir gözlükten inceleyecek ve Türkiye'nin şu anda yaşamakta olduğu güvenlik, endişe ve çıkmazlarının tamamen hükümetin izlemekte olduğu politikalardan kaynaklanmadığını ortaya koymaya çalışacaktır. Bir başka şekilde ifade edecek olursak Türkiye'nin son yıllarda Ortadoğu bölgesindeki gelişmelere daha fazla angaje olması ve Arap Baharı sürecinde ortaya çıkan dinamiklerin Türkiye'nin ulusal güvenliğini olumsuz etkilemeye başlaması tamamıyla AKP hükümetlerinin idealist vizyonuna indirgenemez. Hükümetin idealist ve romantik bakış açısından çok bölgesel gerçeklerin gücü Türkiye'nin şu anda yaşamakta olduğu gerginlikleri ve çıkmazları daha kolay açıklamaktadır. İddia edildiğinin aksine Türkiye'nin takip etmekte olduğu bölge politikaları yaşamakta olduğumuz çıkmazların asıl nedeni değildir.

Diğer taraftan eleştirel çevrelerin ileri sürdükleri ve bu yazının da kolaylıkla paylaşacağı tespit ise hükümetin bölgeye ilişkin politikalarını oluştururken bölgesel gerçekleri yeterince dikkate almadığı ya da onları kolaylıkla dönüştürebileceği iyimserliğine kapılmasıdır. Bir başka şekilde ifade edecek olursak, Türkiye'nin kendi güvenlik çıkarları adına Ortadoğu bölgesini barış ve istikrar doğrultusunda dönüştürmeye çalışması ve bu süreçte bölgede Avrupa'dakine benzer bir 'güvenlik cemiyeti' tesis etmeye gayret etmesi, özünde realpolitik güvenlik kaygılarını barındırır da bölgenin değişmeme yönünde gösterdiği direnç karşısında başarısız olmuş durumdadır. En azından kısa ve orta vadede Türkiye'yi bölgede daha fazla kaos ve istikrarsızlık beklemektedir. Ortadoğu bölgesi bir taraftan ortaya çıkardığı fırsatlar, diğer taraftan da ülkenin ulusal güvenliğini tehdit edecek gelişmelere başka coğrafyalara nazaran daha fazla ev sahipliği yapması bağlamında Türk dış politikasındaki dayanılmaz ağırlığını hissettirmeye devam edecektir. Ortadoğu'ya müdahil olmak ve bu bölgedeki gelişmeleri şekillendirmeye çalışmak Türkiye için çoktan beridir bir tercih meselesi olmaktan çıkmış adeta bir zorunluluk olmuştur. Bu gerçeğin de eleştirel çevreler tarafından görülmesi gerekir.

Tehditler bağlamında Ortadoğu'nun dayanılmaz ağırlığı

Ortadoğu bölgesini Türkiye'nin güvenliği açısından kaçınılmaz kılan ilk sebep bu bölgede mevcut olan devletlerin Osmanlı İmparatorluğu'nun bakiyesi üzerine kurulmuş olmalarıdır. Bölge devletlerinin hemen hepsi çok kültürlü toplumsal yapılara sahiptirler ve sınırları dış güçlerin emperyal çıkarları doğrultusunda çizilmiştir. Bölgede yaşayan gruplar etnik ve dini temelli düşünüldüğünde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla akrabalık ilişkilerine sahiptirler. Dolayısıyla onların yaşadıkları ülkelerdeki durumlarını ilgilendiren her gelişme kaçınılmaz olarak Türkiye'nin iç işlerini de etkilemektedir.

Arap Baharı sürecinde ortaya çıkan toplumsal dinamikler bölge ülkelerinin çoğunda yeni toplumsal sözleşmelerin yazılmasını zorunlu kılmaktadır. Yapılacak bu yeni toplumsal sözleşmelerin içeriği sadece o ülke vatandaşlarını değil, Türkiye gibi bölge devletlerini de etkileyecektir. Bundan dolayı Türkiye'nin bölgedeki toplumsal hareketlerin seyrini etkilemeye çalışması çok normaldir. Bu onların iç işlerine doğrudan karışmayı gerekli kılmasa da farklı toplumsal aktörlerin, Türkiye'nin ulusal çıkarlarının gerektirdiği doğrultuda korunup kollanması eşyanın tabiatı gereğidir.

Bölge devletlerinin olası parçalanma süreçlerine girmesi, Türkiye'nin ulusal bütünlüğünü ve toplumsal birliğini yakından etkileyecektir. Bölgede çok sayıda etnik, dilsel ve dini topluluk birçok ülkeye yayılmış durumda yaşamaktadır. Bölgede sınırlar geçişken, ulus-devlet kimliği zayıf, devlet-altı ve devlet-üstü kimliksel aidiyetler ise hala meşrudur. Bölge ülkelerinde yaşanan etnik ve mezhepsel iç kargaşalar asla o ülke sınırları içinde kalmamakta diğer bölge ülkelerine de sıçramaktadır. Bunun en güzel örneği yakın geçmişte Irak, şu anda Suriye'de yaşanmakta olan iç çatışmalar neticesinde çok sayıda Iraklı ve Suriyelinin kendi vatanlarını terk edip komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmalarıdır. Bunun ev sahibi ülkelerin ekonomileri üzerinde ortaya çıkardığı yükten daha önemli sonucu, bu insanların varlığının gittikleri ülkelerin toplumsal dokusunu



Lübnan Başbakanı Hariri'nin bir suikast sonucunda öldürülmesi Suriye'nin yalnızlaştırılması sürecinde etkili olurken, Türkiye Batılı ortaklarını karşısına alma pahasına Suriye'ye yaklaşmıştır.

da doğrudan etkileyebilmesidir. Bu bağlamda düşünüldüğünde kendi içindeki Kürt sorununu hala çözememiş bir Türkiye'nin bölgedeki gelişmelerden daha fazla olumsuz olarak etkilenmemek adına, bölgedeki gelişmeleri yakından etkilemeye çalışmak istemesi doğal bir sonuçtur. Son dönemde Türkiye'de tırmanmakta olan ayrılıkçı terör saldırılarının arkasında, Türkiye'nin Esad rejimine karşı takınmış olduğu olumsuz tutum ve İran'la yaşanmakta olan jeopolitik rekabet pekala olabilir.

Ortadoğu'yu Türkiye için tehdit unsuru haline getiren bir diğer neden ise bölgede bulunan ülkelerin dış politikalarında sıklıkla ideolojik, yayılmacı ve yerine göre de saldırgan tutumları

benimsemeleridir. Bu coğrafya birbirleriyle rekabet eden, başkalarının kazançlarını kendileri için kayıp olarak gören ve içeride kendi halklarının gözünde sahip olamadıkları meşruiyeti dışarıda ideolojik ve saldırgan dış politika izleyerek elde etmeye çalışan rejimlere ev sahipliği yapmaktadır. Kitle imha silahları elde etme yoluyla ve dışarıda dış politika zaferleri peşinde koşarak iç politikada meşruiyet kazanmak çok yaygın bir durumdur. Bölgedeki rejimler yaşadıkları meşruiyet problemlerini ya doğal kaynak zenginliklerini halklarına ulufe gibi dağıtarak ya içeride katı, laik ve baskıcı polis devletleri kurarak ya da dış politikalarında saldırgan ve başkalarına karşıtlığı öne çıkartan tutumlar benimseyerek gidermeye çalışmaktadırlar. Bölgede birbirini rakip olarak

Arap Baharının ortaya çıkardığı gelişmeler Türkiye'nin bölge politikalarını değişim yönünde etkilerken benzer bir durumun İran'da yaşanmadığını görmekteyiz. Bu bağlamda Tahran rejiminin Ankara'ya nazaran çok daha kemikleşmiş ve konjektürel gelişmelerden etkilenmeyen bir dış politika anlayışının olduğunu ileri sürmek yanlış olmaz.

gören birçok devlet ve bunların oluşturdukları eksenler vardır. İçeride toplumsal meşruiyetini tam olarak sağlayamamış rejimlerin bulunduğu bu bölgede, devletlerarası çatışmalar ve gerginlikler eksik olmamaktadır. Ortadoğu'da iç ve dış politikanın en değişmez kuralı devamlı surette başkalarından şüphe duymak ve politik hedeflerin gerçekleştirilmesi adına şiddet kullanmaktan çekinmemektir.

Bu çerçeveden bakıldığında komşu ülkelerin çoğunun Türkiye'nin maddi anlamda kalkınmasını kendileri açısından bir olumsuzluk olarak görmeye başladıklarını ileri sürmek abartılı olmayacaktır. Bölge ülkelerinin Arap Baharı öncesine kadar Türkiye ile iyi ilişkiler kurmak istemelerinin temelinde, onların bu sayede Türkiye üzerinden, içine düşmüş oldukları bölgesel ve uluslararası kuşatılmışlık ve izole edilmişlik durumundan kurtulmak istemeleri etkili olmuş olabilir. Bir başka şekilde söyleyecek olursak, Türkiye'nin daha fazla bölgesel istikrar oluşması yönündeki idealist açılımları, bölge ülkeleri tarafından suistimal edilmiş olabilir. Güvensizlik ve şüphe kültürünün hakim olduğu bir coğrafyada Türkiye, komşu ülkelerin kendi paylaştığı idealleri paylaşacağını varsaymakta aceleci davranmış olabilir. Arap Baharı sürecinde son gelinen nokta göstermektedir ki değişim isteyen Türkiye değişmekten çekinen ve buna direnenler tarafından zorlanmaktadır.

Gerek İran'ın Batı ile yaşadığı nükleer kriz sırasında Türkiye'nin takınmış olduğu kolaylaştırıcı ve arabulucu tutum gerek Türkiye'nin Esad rejimini bölgesel ve uluslararası sisteme daha fazla

entegre etmek adına izlediği politikalar ve gerekse de Ankara'nın Irak'taki farklı etnik ve dini unsurların hepsini kazanmayı hedefleyen bütüncül Irak politikaları muhatapları tarafından olumlu şekilde cevaplandırılmamıştır.

Türkiye'nin İran'ı koruyan ve kollayan politikasının İran tarafından aynı şekilde karşılık bulduğunu iddia etmek imkansızdır. Batılı ülkelerle olan ilişkilerini tehlikeye atma pahasına İran'la ilişkilerini geliştirmeye çalışan Türkiye, beklediği karşılığı alamamıştır. Tahran rejiminin üzerindeki baskıyı hafifletmek, çevrenmişlik durumunu ortadan kaldırmak ve bölgesel meşruiyetini pekiştirmek adına Türkiye'nin kendisine yönelik yakın ilgisini kullandığı iddia edilebilir. Burada ilginç olan durum Türkiye'nin gerek İran'a gerekse de diğer bölge ülkelerine karşı izlemekte olduğu politikaların ülke içinde ortaya çıkan gelişmelere paralel bir şekilde değişebilmiş olması, ama benzer bir durumun İran ve diğer bölge ülkelerinde yaşanmamasıdır. İçerideki demokratikleşme sürecine paralel olarak Türkiye'nin dış politikasında eskisine nazaran daha fazla karşılıklı bağımlılığa, ekonomik işbirliğine, bölgesel entegrasyona ve çok kültürlü birlikteliğe vurgu yaptığını görmekteyiz. Halbuki İran dış politikasına yön veren ideolojik ve realpolitik faktörler, on sene önce nasıl tanımlanıyorsa hala büyük oranda benzer şekillerde tanımlanmaktadır. Arap Baharının ortaya çıkardığı gelişmeler Türkiye'nin bölge politikalarını değişim yönünde etkilerken benzer bir durumun İran'da yaşanmadığını görmekteyiz. Bu bağlamda Tahran rejiminin Ankara'ya nazaran çok daha kemikleşmiş ve konjektürel gelişmelerden etkilenmeyen bir dış politika anlayışı-

nın olduğunu ileri sürmek yanlış olmaz. Ankara ise politikalarını, ortaya çıkan dahili ve harici şartlara paralel olarak çok daha kolaylıkla gözden geçirebilmekte ve yenileyebilmektedir. İran, Arap Baharı sırasında Türkiye'nin bir model olarak görülmesine tepki gösterdiği gibi, Türkiye'nin NATO'nun füze kalkanı projesine aktif olarak katılmasına, Iraklı farklı etnik ve dini gruplarla diyalog ve işbirliği kurmaya çalışmasına, Esad rejimiyle önceleri çok yakın ikili siyasi ve ekonomik ilişkiler geliştirmesine, sonrasında da onun sahneden çekilmesi adına muhalif güçlere destek vermesine hep şüpheyle yaklaşmıştır. Son dönemde üst düzey birçok İran'lı yetkilinin Arap Baharından etkilenme sırasının artık Türkiye'ye geldiği yönünde ifadeleri olmuştur. İran'ın nükleer silah üretmesi durumunda bunun Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından ortaya çıkaracağı risk ve tehditler ise ortadadır.

Benzer bir durum Irak bağlamında da gözlenmektedir. Ankara'nın Şii'lere, Sünnilere ve Kürt gruplara yönelik olabildiğince eşit mesafede davranma yönündeki politikasının Bağdat'taki Maliki hükümeti tarafından olumlu bir şekilde karşılandığını iddia etmek zordur. Irak'ta 2010 yılında yapılan genel seçimlerde Türkiye, her ne kadar politik desteğini laik Şii ve Sünni gruplardan yana kullanmış olsa da Maliki hükümetinin kurulmasından hemen sonra Şii'lere yönelik 'yakınlaşma' politikalarına hız vermiştir. Başbakan Erdoğan'ın Şii liderlerle görüşmesi ve kutsal Şii merkezlerini ziyaret etmesi önemlidir. Hal böyleyken Maliki hükümetinin Türkiye'nin Irak politikalarını eleştirmeye başlaması manidardır. Bunda etkili olan en önemli sebep, Türkiye'nin farklı Irak'lı gruplarla ikili ve özel ilişkiler kurmaya çalışmasının Irak'ın merkezi hükümetini zayıflatacağına inanılmasıdır. Maliki'nin ikinci kez iktidara geldikten sonra ülke üzerindeki mutlak egemenliğini tesis etmeye hız vermesi ve bu süreçte birçok çevre tarafından baskıcı ve Saddamvari politikalar takip etmekle itham edilmesi, Türkiye'nin benimsediği bütünlükçü Irak politikasıyla çelişmiştir. Halbuki başlangıçta Türkiye'nin amacı, bütün Iraklı gruplarla yakın ilişkiler kurup onları siyasi ve ekonomik geleceklerini Irak'ın içinde aramaya teşvik etmek olmuştur. Irak'ın siyasi ve ekonomik bütünlüğünü hedefleyen Türkiye'nin

bu politikası özünde Maliki'nin temel hedefleriyle uyumlu gözükse de Türkiye'nin bu politikası, Irak'ta Şii egemenliğini pekiştirmeyi hedefleyen Maliki'nin mutlakiyetçi politikalarıyla çelişmektedir. Gerek Kürt gerekse de Sünni kesimleri baskı altına almaya çalışan ve onları Bağdat'taki Şii hükümetinin mutlak egemenliğini kabul etmeye zorlayan Maliki politikaları, Türkiye'nin farklı Iraklı gruplarla yakın ilişkiler geliştirmeyi öngören bütüncül Irak politikasıyla çelişmektedir. Son dönemde Maliki hükümetini Türkiye'nin karşısında yer almaya zorlayan bir diğer sebep ise bu iki ülkenin Suriye'de farklı politikalar izlemeleridir. Esad rejiminin devamını Irak'taki Şii hakimiyetinin devamı açısından önemseyen Maliki, Suriye'de ortaya çıkabilecek olası bir iktidar değişiminin Sünni odaklı olacağını ve bunun da Irak'taki Sünni grupları cesaretlendireceğini düşünmektedir. Maliki Hükümetinin son dönemde Ankara ile Erbil arasında yaşanmakta olan yakınlaşmadan da rahatsız olduğu görülmektedir.

Benzer bir gözlem Suriye bağlamında da yapılabilir. Türkiye Esad rejimiyle yakın siyasi ve ekonomik ilişkiler kurmaya çalışırken, Suriye'nin mezhepsel karakteri Ankara tarafından bilinmekteydi. Alevilerin iktidarda oldukları bu rejimle Türkiye ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktan uzak durmamıştır. Esad ile kurulan yakın diyalog, Türkiye'nin Sünni ağırlıklı mezhepsel bir Suriye politikası takip etmediğinin en önemli göstergesidir. Ankara'nın temel motivasyonu, Suriye'nin Türkiye ile yakın siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkiler kurarak bir yandan uluslararası sisteme entegere olması diğer yandan da ülke içinde yavaştan bir demokratikleşme ve liberalleşme sürecinin başlamasıydı. Suriye'de rejim karşıtı hareketler başladıktan sonra Türkiye bu sürecin olabildiğince çatışmasız ve kansasız geçmesi adına elinden geleni yapmıştır. Uzun bir süre diplomatik yöntemler kullanarak Esad'ın ülkesinde tedrici bir açılım süreci başlatmasına yardımcı olmaya çalışmıştır. Türkiye'nin bu yöndeki çabalarının sonuçsuz kalmasından sonra Ankara Şam yönetimiyle köprüleri atmış ve Suriye Ulusal Konseyi'nin liderliğini yaptığı ulusal muhalefet hareketini desteklemeye başlamıştır.

Türkiye bu yönde düşünür ve hareket ederken, Esad'ın başka hesaplar içinde olabileceği pek akla

SECOND CONFERENCE OF THE GROUP OF FRIENDS OF
THE SYRIAN PEOPLE
1 APRIL 2012 / ISTANBUL



Türkiye'nin bu bölgede sahip olacağı etki ve oynayacağı roller, Türkiye'ye Batılı aktörlerle olan ilişkilerini olumlu yönde şekillendirmek adına ciddi fırsatlar sunmaktadır.

getirilmemiştir. Halbuki, Suriye'nin içine düşmüş olduğu yalnızlık ve izolasyon durumundan kurtulmak adına Ankara ile kurulacak yakın ilişkilerin önemi ortadaydı. Özellikle Lübnan Başbakanı Hariri'nin bir suikast sonucunda öldürülmesi Suriye'nin yalnızlaştırılması sürecinde etkili olurken, Türkiye neredeyse bütün Batılı ortaklarını karşısına alma pahasına Suriye'ye yaklaşmıştır. Bugünden geriye dönüp bakıldığında Türkiye-Suriye yakınlaşmasının Ankara'dan çok Şam'ın çıkarlarına hizmet ettiği görülür.

Türkiye'nin bölgeye ilişkin politikalarını eleştirenlerin en fazla üzerinde durdukları noktalardan birisi Ankara'nın Suriye'deki krizin çok erken bir safhasında mevcut Esad rejimiyle ipleri koparmış olması ve rejime karşı ayaklanan muhalef güçleri rejimle uzlaşma noktasında yeterince cesaretlendirmemiş olmasıdır. Halbuki yakından bakıldığında Ankara'nın daha krizin ilk

safhalarından bu yana Esad rejimine toplumsal talepleri dikkate alması gerektiğine dair dostça uyarılar yaptığı görülür. Üst düzey Türk yöneticilerin bu tarz mesajları iletmek amacıyla sayısız kereler Şam'a gittikleri bir vakıadır. Yine aynı minvalde önemli olan bir gelişme, Türkiye'nin bütün kuşkularına rağmen Birleşmiş Milletler Eski Genel Sekreteri Kofi Annan'ın barış çabalarına destek vermesidir. Ankara'nın penceresinden bakıldığında Suriye'deki iç çatışmaların bir an önce son bulması ve iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerin tekrardan canlanması en öncelikli amaçtır. Dolayısıyla çatışmaların en kısa sürede son bulması Türkiye'nin çıkarıdır. Suriye'deki askeri çatışmaların hala sürüyor olmasında ve rejimin muhalif güçlerle bir uzlaşma noktasına varamamasında bazı bölge ülkelerinin Esad rejimine vermekte oldukları destek azımsanmamalıdır. Türkiye'nin muhaliflere verdiği dolaylı destekle, Rusya ve İran gibi ülkelerin

Türkiye'nin muhaliflere verdiği dolaylı destekle, Rusya ve İran gibi ülkelerin Esad'a verdikleri doğrudan destek karşılaştırıldığında ikincisinin çok daha ileri boyutta olduğu görülür. Buna bir de Batılı güçlerin, başta ABD olmak üzere, sürdürdükleri kararsız tutum eklendiğinde, ülkedeki çatışmaların neden hala devam ettiği kolayca anlaşılabilir.

Esad'a verdikleri doğrudan destek karşılaştırıldığında ikincisinin çok daha ileri boyutta olduğu görülür. Buna bir de Batılı güçlerin, başta ABD olmak üzere, sürdürdükleri kararsız tutum eklendiğinde, ülkedeki çatışmaların neden hala devam ettiği kolayca anlaşılabilir.

Ortadoğu'yu Türkiye'nin ulusal güvenliği bağlamında potansiyel bir tehdit unsuru haline getiren bir diğer nokta ise buranın küresel siyasi ve askeri rekabetlerin yaşandığı en önemli bölgelerden birisi olmasıdır. Uzak Doğu Asya'yla birlikte bu bölge, küresel güç mücadelelerinin merkezi konumunda bulunmaktadır. Ortadoğu'daki bölgesel gelişmeler kaçınılmaz olarak Türkiye'nin küresel aktörlerle olan ilişkilerini ve karşılıklı algılamalarını yakından etkilemektedir. Örneğin, Suriye'de yaşananların Türk-Rus ilişkilerinde ciddi çatlaklar açmaması için şu ana kadar her iki taraf azami özen göstermiş olsa da bunun illebet böyle gideceğini varsaymak abartılı olur. Tampon bölge/güvenlikli bölge bağlamında yapılan tartışmalar dikkate alındığında benzer gerginlikler Çin ve Batılı ülkelerle de yaşanabilir.

Ortadoğu'yu Türkiye'nin güvenliği açısından ön plana çıkaran bir diğer neden de diğer komşu bölgelerdeki gelişmelerin Türkiye'nin ulusal güvenliğini kayda değer bir şekilde etkilemediğidir. Balkanlardaki gelişmeler bölge ülkelerinin neredeyse hepsinin Batılı kurumlara katılmasından sonra dünya gündeminden çıkmış, Yunanistan'la olan ilişkiler tehlike eşliğini geride bırakmış, Kıbrıs sorunun çözümsüzlüğünün ortaya çıkardığı zamansal gerginlikler silahlı bir çatışma olasılığını çoktan geride bırakmış ve daha çok Türkiye'nin AB üyelik sürecininin bir parçası

olarak değerlendirilmeye başlanmış, Kafkaslardaki gerginlikler ise daha çok bölgesel bir nitelik kazanmış ve doğrudan Türkiye'nin iç güvenliğini etkilemez durumdadır.

Fırsatlar bağlamında Ortadoğu'nun dayanılmaz ağırlığı

Türkiye'nin bölgeye yönelik ilgisinin son yıllarda artması ve Türk yöneticilerin bölgesel sorunların çözümünde daha aktif davranmalarının bir diğer nedeni Arap Baharı sürecinde bölgede oluşmakta olan yeni düzenin şekillenmesinde Türkiye'nin söz sahibi olmak istemesidir. Türkiye'nin bölgesel liderlik iddialarını gerçekleştirebileceği belki de tek coğrafya Ortadoğu'dur. Balkanlar çoktandır Batı kurumlarının yörüngesine girmiştir. Bölge ülkelerinin çoğu siyasi ve ekonomik geleceklerini Batılı kurumlara üye olmakta görmektedirler. Kafkaslar bölgesinde Rusya'nın ve Batılı devletlerin yerleşmiş çıkarları vardır. Türkiye'nin bu coğrafyada aktif roller oynaması kaçınılmaz olarak onu Rusya ile karşı karşıya bırakabilir.

Halbuki Ortadoğu yeni jeopolitik gelişmelerin eşliğindedir ve Türkiye'nin bu gelişmeleri şekillendirme şansı diğer bölgelere nazaran çok daha fazladır. Coğrafi, tarihsel, kültürel ve stratejik derinliğinin ona sunduğu imkanları Türkiye en iyi şekilde Ortadoğu'da değerlendirebilir. Ayrıca bu bölge Türk modeli olarak adlandırılan fikrin test edilebileceği en ideal zemindir. Çoğunluğunu müslümanların oluşturduğu bir toplumun liberal demokratik değerleri benimsemesi ve geleceğini küresel sisteme daha fazla entegre olmaktan araması, bölgede bulunan devletlere ilham kaynağı oluşturabilir.

Türk dış politikasına son on yıldır şekil vermekte olan idealler ve moral motivasyonlar en etkili şekilde Ortadoğu'da gerçekleşebilir. Bunu söylemek bunun kolay bir şey olduğu anlamına gelmez. Türkiye'nin Ortadoğu'da düzen kurucu bir rol oynamasını mümkün kılacak en önemli iki sebepten birincisi bölgedeki kartların yeniden karılma sürecinin başlamasıyla ikincisi de Türkiye'nin son yıllarda maddi güç imkanlarının artmakta olmasıdır.

Ortadoğu'yu Türk dış politikası bağlamında dayanılmaz ağırlıkta kılan bir diğer neden, Türkiye'nin bu bölgede sahip olacağı etkinin ve oynayacağı rollerin onun Batılı aktörlerle olan ilişkilerinin şekillenmesinde de belirleyici olmasıdır. Ortadoğu, Türkiye'ye Batılı aktörlerle olan ilişkilerini olumlu yönde şekillendirmek adına ciddi fırsatlar sunmaktadır. Son on yıldır, hatta biraz daha geriye gidersek Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana, Türkiye'nin Batılı devletler nezdindeki algılanışını etkileyen en önemli değişken Türkiye'nin Ortadoğu coğrafyasında oynayacağı role ilişkin olandır. Türkiye'nin Batılı devletlerin yanında mı yoksa karşısında mı yer aldığını anlamak için bakılması gereken ilk yer Ortadoğu'dur. Soğuk Savaş sırasında Türkiye'yi Batı nezdinde önemli kılan en önemli faktör Sovyetler Birliği'nden kaynaklanan varoluşsal tehdidin çevrelenmesi ve caydırılmasıydı. Artık Türkiye'nin böyle bir rol oynamasını gerektirecek siyasi ve jeopolitik şartlar mevcut değildir.

Buna mukabil, gerek AB üyelik sürecinin işleyişinde gerekse ABD ile ikili ve çok taraflı güvenlik ilişkilerinin korunmasında Türkiye'nin Ortadoğu'da oynayacağı roller belirleyici olacaktır. Türkiye'nin Batıyla köprüleri atmak isteyip istemediğinin ya da onunla işbirliği odaklı ilişkiler sürdürmek isteyip istemediğinin anlaşılacağı en ideal jeopolitik zemin Ortadoğu'da bulunmaktadır. Bu minvalde yapılacak en temel gözlem Arap Baharı öncesine kadar Türkiye'nin Ortadoğu bölgesinde bazen Batıya karşısına alan

bir tutum izlemekten kaçınmadığı, son iki sene boyunca da giderek Batılı aktörlerle daha fazla işbirliği yapmakta olduğudur. Burada önemli olan, Türkiye'nin bu süreçte davranışlarını belirleyen en önemli saikin ulusal güvenlik çıkarları olduğudur. Ortadoğu'daki bölgesel yangınların bir an önce sönmesi ve bu yangınların alevlerinin Türkiye'ye sıçramaması Türkiye'nin son yıldır en öncelikli güvenlik çıkarı olmuştur. Bu süreçte bazen Batılı ülkelerin çıkarlarına ters düşen bazen de onlarla örtüşen politikalar benimsenmiştir.

Sonuç yerine

Türkiye'nin şu anda güney komşularıyla yaşamakta olduğu gergin ilişkiler, Türkiye'nin Ortadoğu bölgesine olan ilgisinin yanlış olduğu ve Ortadoğu'dan olabildiğince uzak durulması gerektiği fikrini haklı çıkarmaz. Bu bölge, daha uzun yıllar Türkiye'nin ulusal güvenliğine tehdit oluşturacak gelişmelerin kaynaklanabileceği bir yer olmaya devam edecektir. Ayrıca Türkiye'nin kendisine biçtiği ideal ve moral motivasyonları gerçekleştirmesinde Ortadoğu elverişli bir coğrafya olma konumunu koruyacaktır. Unutmamak lazım gelir ki komşularla sıfır sorun odaklı dış politika anlayışının şu an içine girmiş olduğu girdap ve çıkmaz tamamen Türkiye'nin yanlış tercih ve politikalarına indirgenemez. Bu süreçte asıl etkili olan faktör bu politikanın muhatabı olan ülkelerin Türkiye'nin taşıdığı değişim ve yenilik arzusunu aynı oranda taşımamalarıdır. Bu ülkelerdeki rejimler, çevrelerine hala reelpolitikanın öngördüğü aşırı şüpheli ve güçler dengesi prensibini önceleyen pencereden bakmaya devam etmektedirler. Türkiye'nin bu süreçteki hatası ya da bir başka şekilde söyleyecek olursak yanlışlığı, bu durumu önceden tam olarak tahmin edememiş olmasıdır. Mevcut rejimlerle kısa sürede geliştirilen yakın siyasi ve ekonomik ilişkiler bu rejimlerin Türkiye'nin uyarı ve nasihatlarını dikkate alacakları duygusunu ve özgüvenini oluşturmuştur. Yaşananlar ise bunun böyle olmadığını göstermektedir.